
JAN SANDERS

DOOR

K. LANTERMANS

Al duk was de meestersjong bij de ouwe Kee gewest, um ze op te beuren ien d'r ziekte. Nou zattie wer veur d'r bed: ze zou 't wel nie lang mer make.

— „Bliefde lang op 't dêrrep, meesterke?”

— „Nee! De vrouw en de kiender kos ik van 't jaar nie mee-bringe: 't is allemaol zoo duur. Nou blief ik hier mar 'n paor dage. En dan goi ik wer de wereld ien.”

— „Ache nog 'n week blijft, kunde de ouwe Kee nog mee hellepe begrave.”

— „Niet zoo bedroefd weze, Kee. Ge kunt nog best wer opknappe: ge bint al zoo duk ¹⁾ slecht ²⁾ gewest. Toen ikke nog 'n kiend was, sukkelde gij al.”

— „Och jong, sukkele is 't gewest van m'n twintigste jaor af. En nou bin ik t'r zeuventig.”

— „Vertel me nou toch 's wat van oe leve, Kee. Van oe geluk, en van oe ongeluk. Is 't leve riek veur ou gewest? Of êrrem?”

— „Praot t'r niet van, meesterke. As t'r gin ongeluk was, dan kos ik van geluk spreke. Ik heb me altoos gelukkig genuumd, as ik niet ongelukkig was. Allinnig zoo umme-ende-bij m'n twintigste jaor was 't geluk, vol geluk. Daor hedde zeker wel 's van gehurd, wor?”

— „Ja. Wel zoo wat. Mar ik weet 't toch niet goed. Vertel 't me eiges 's.”

— „Och, wat zoude d'r nou aon hebbe! Vertelsels van 'n oud wief.”

— „Wilde me niks vertelle? Vertrouwde me niet?”

— „Dat witte wel beter En 't is waar ook: as ge weer komt,

¹⁾ vaak ²⁾ heel ziek.

dan kan Kee oe niks mer vertelle. Kom 'n bietje dichtter bij 't bed zitte. Geef me 'n bietje waoter Zoo dank oe ik geleuf, da'k wer 'n bietje beter wor."

Ze streek mitte rimpelhand de grieze haoren onder de witte muts. Toe stook ze de lippe veuruut, mummelde wat op de bribbels zonder tand, en dee de mond los um te gaon praote. De deur van de kamer gong los, en Kee zei tegen 't djenje, dat de huushouwing veur d'r dee :

— „Anna, godde ¹⁾ gij erst 'n brood haole?"

Toe keek ze ernstig mitte flauwe oog naor 't meesterke.

— „Zie zoo, menneke, nou zien we allinnig. Nou zal ik ou 's vertelle van 't geluk en de dwaosheid van 'n jonge djen. Toen gij d'r nog niet ins weurt. Ou vaoder was hier nog niet ins meester: den Ouwen Otter was t'r nog. 't Was anders 'n best kjelje, ou vaoder, heur, ik mot altoos mar aon 'm dinke, als ik ou zie."

— „Mar begin nou toch te vertelle, Kee. Ik gleuf, dache me wer veur-de-gek wilt houwe, krek as toe ik nog zo'n jongske was en gij me d'r mit 'n zekske zout op uut stuurde, um musse te vange Mar nou vertelde gij van oe eige, heur! Was 't niet mit 'n jong uut Herreveld?"

— „Nee. Uut Zette. Sanders hietten ie, Jan Sanders We hadde al meer as 'n jaor gevreje, toen hier 'n nijje ondermeester op 't dêrrep kwam. Och, dat de kjel den dardendaagse koorts ien de wieg gekrege had en hier nooit gekomme was Die lag me aon de kop te sjenke mit z'n mooie woordjes, dat ik t'r heelemaal beduusd van wier Scholmeestersvrouw te worre, dat leek mien beter as mit Jan de kiepekremmer Ik gaf Jan d'r aon Die is toen ien die tied naor de Oost gegaon of naor Amerika Jong, wat bin ik laoter veur m'n grutsigheid gestraft. Mit Jan Sanders zou ik gelukkig geworde zien En nou is 't mien heele levent ziekte gewest En dât is de straf 't Kwam erst al mittie aonranding Daor hedde wel over heure praote zeker?"

— „Nee, nooit!"

— „Op 'n aovend, da'k naor de schuur wou, om kachelhout te

¹⁾ ga.

haole, wier ik ien ins van achteren aongevat en tege de grond gegooïd. Toen ik wer bij m'n eigen zelve kwam, lag ik hier op dit eigeste bed, mit 'n gat ien de borst, van 'n mes Ze hadde me aongerand. Gurtse de veldwachter, en ok de burgemeester het t'r altoos kermisvolk van verdocht, dat hier onder de liendeboom stond mit 'n tent. Mien vaoder, die toen nog leefde, had die dag krek 'n vet keujen afgeleverd. Nou hat die kjel uutte tent mit m'n vaoder staon te praoten over 't keuje en die had gevraogd, hoeveel hij nou wel van de slager ien Aorem veur zo'n vërreke kreeg. En nou docht Gurtse, dat die kjel dat geld had wille stele. Nou, dat kon wel. Wat zegde gij! Mar mien hadde ze wille vermoore. Dat is zeker. Mar ik bleef leve. 't Gesukkel duurde wel 'n vol jaor, en recht gezond bin ik nooit mer gewest."

— „En de meester? Kwam die duk naor oe kieke?"

— „Binde gek? Gin eene keer! Al gauw daarop is hij hier eweg gegaon. Hij had mar 'n bietje mit 't djenje gespeuld. 'n Fris gezichje. En 'n mooi lief had ik. Ja, ge mot *nou* niet naor me kieke. Dat is t'r van jaor tot jaor wel afgegaon. Krek as de grutsigheid van binne Toch bin ik duk nog dankbaar, dat den Heer me zoo gestraft het. Want nou heb ik geleerd mien vertrouwen op den Heer te stelle, en niet op minse En toch geleuf ik duk, dat as ik mit Jan getrouwd was, dat ik dan den Heer ok nie vergete zou hebbe. 'k Heb zoo duk mit den Heer ligge vechte."

— „Hedde laoter nog wel 's van 'm gehurd?"

— „Nee, nooit mer. Of ze ien Zette gehurd hebbe, hoe 't hum vergaon is, dat weet ik niet: ge durft t'r ok niet zoo naer te vraoge, wor? 'k Heb t'r laoter toch zoo duk spiet van gehad, dat ik hum had afgezeid. En as ik 'm dat nou mar eene keer had kunne zegge. Van die spiet, mein ik. Nou istie meschien allang dood. En as dat mit mien en hum verrekend was, dan zou ik ok mekkeliker kunne stërreve 't Zal toch wel nie lang mer dure"

Ze gong achterover op 't kusse ligge van de muuiheid. Zoo lag ze wat uut te ruste van al 't praote. Ze was ok wat overstuur deur al die naogedachtenisse, zei ze.

Mar nao 'n poske beurde ze de kop wer op. Toe hebbe die twee, die ouwe en die jonge, nog 'n heele poos mit mekaore liggen en zitte te fluustere. Over wat? Och, daar het nou gin mins wat mee te make.

Diejen eigesten aovend is Kee nog gesturreve. De meestersjong stond 'n paor dage laoter bij d'r graf mit traon ien de oog. Want àl z'n jongesverdriet, en àl z'n jonge-kjels-vreugde, Kee had t'r gern naor geluusterd, as hij 't heur zat te vertelle. Zoo duk wastie gegaon naor 't kleine huuske ien den achterstraot um Kee op te zuken ien d'r ziekte. En astie dan terugkwam, was *hy* de getrooste, en niet *zy*.

Daorum stond die jongekjel mit 'n bedroefd hart aon Kee d'r graf.

't Zal zowat 'n jaor daornao gewest zien, dat de meestersjong ien 'n groote stad ien 't Tehuus veur Onbehuusde kwam en daor veur die vrakke van minse van den Heere Jezus stond te vertelle. Daorbij liet hij 't nog al 's 'n inkelde keer uitkomme, dat minse, die veul werreking ien d'r hart hebbe, meer last ondervienden um d'r eigen ien 't goeie spoor te houwen as andere, die daor mar heenleven as de plante, en bij wie 't leve zoo zuutjes verbijschiet as 't waoter van de Vlore Zeeg en de Wattering.

Nao de preek zattie zo'n bietje mitte dirikteur te naobere. ¹⁾ Ze hadden 't natuurlik veul over de manne, die daor ien dat huus 'n onderdak viende.

— „Ze komen uit alle hoeken van 't land,” zei de dirikteur, „en overall op de wereld zijn ze geweest. Ze weten heel wat meer van 't leven te vertellen dan u of ik. Die menschen kennen 'n kant van 't leven, die voor de meesten van ons onbekend is. Ze blijven hier 'n paar weken, maanden soms, en dan gaan ze weer verder. Vooral als de lente in 't land komt, hebben ze heelemaal geen rust meer. Dan gaat 't hun als de vogeltjes: ze willen de wijde wereld in. Slechts enkelen komen hier geheel tot rust. Die blijven hier dan voorgoed. Zoo hebben we er hier 'n paar, die al tien of twaalf jaar bij ons zijn.”

¹⁾ praten.

Klop, Klop, gong 't op te deur.

— „Binnen!” riep de dirikteur „Zoo Jan, wat is er?”

— „Ik wou die meneer graag even alleen spreken. Kan dat?”

— „Best. Ga dan eerst maar koffiedrinken. Dan zal ik je wel laten roepen.”

Jan weg.

— „Dat is er nu een, die hier al meer dan tien jaar is. Hij zal wat te vragen hebben over uw preek. Want hij denkt flink na. We hebben hier soms wel knappe lui: 'n advocaat, 'n schoolmeester, dominee, allemaal verloopen luitjes. De drank natuurlijk. Maar vroom is Jan niet, hoor. Hij geldt hier onder de lui zoowat voor vrijdenker.”

— „Maar is 't dan wel vertrouwd, dat ik alleen met hem ben? U hebt hier het uitvaagsel van de maatschappij, als u zelf zegt.”

— „Geen gevaar bij! Jan is de beste vent van de wereld. Ik kan me maar niet begrijpen, dat zoo'n goeie vent zich niet heeft staande kunnen houden. Die drank, die drank! Nu is hij oud en kan den kost niet meer verdienen. Maar vroeger toch wel! Hij moet in Amerika geweest zijn. Ik zal 'm roepen.”

Nao 'n hortje of 'n ding sting Jan ien de kamer.

— „Wel man, wat is er van je dienst?”

— „U hadt 't daar straks in de preek over kersenplukken. Weet u wel, dat zoo'n jongen geen *spreeuwenjongen* heet?”

— „Ja zeker: die heet eigenlijk *kersenkeerder* Waarom lach je?”

— „Kan meneer Betoews praote?”

— „Best heur! En gij?”

— „'k Zij d'r jong geweest!”

— „Waor vandaon?”

— „Van Zette!”

— „Ikke uut Valburg,” zei meneer.

— „Daor bin ik ok wel 's geweest. Ien m'n jonge jaore.”

Hij streek de haor achter 't oor, krabde zich eiges 's op de kop, trok de vingers as 'n kam deur de haorige baerd, en veegde de neus af.

— „Hoe hiette?”

— „Sanders, Jan Sanders Kende me soms, dache me zoo aonkiect?”

Meneer keek 'm hortje strak aon en zei:

— „'k Zal niks meer zegge, as dit eene, dan begriecte me wel: Kee!”

Jan keek veur zich op de vloer en pruttelde:

— „Ien lange jaore he'k niet over de Betoew kunne praote. En nou ik m'n eigen moedertaol wer heur, wordt 't me zoo kiender-echtich van binne. 'k Heb oe hier duk zien loope. 'k Wiest ok, dat ge uitte Betoew kwam. Ik dorst oe eerst niet aon te spreke. Mar toen gij 't daar strak zoo over kerseplukke had, zag ik m'n eige wer opte leer ien den boom staon. Ik zou wel 's gern wat wille vraoge.”

Jan mos t'r bij gaon zitte. Ze stoken 'n sigaor aon en meneer zei zoo:

— „Nou zien we twee Betoewse jonges.”

— „Ja! Mar den eene meneer, en den andere verongelukt. Ik zal gauw de krêjemars blaoze. Kiek, nou komme die uitdrukkinge ok werum. Nog 'n poske en dan is Jan 'm gepiept.”

— „Waor hedde al zoo gezeute, naodat ge uut Zette gevlucht bint?”

— „Ien Amerika, ien Canada en ien Californië. Veul geld verdiend as bakker op fabrieke. 'k Bin ok 'n paor keer werum gewest. De leste keer mitte vrouw.”

— „Binde dan eigelik getrouwd?”

— „Gewest! 'n Beste vrouw zoo verstandig ien alles. Goed veur de huushouwing. Mar d'r zat gin gevuul ien. Alles verstand. Ik durf zegge: we hebben 't goed by mekaor gehad. As ze was blieve leve, was 't nooit zoo wied mit me gekomme Toch had ik altoos 'n ander idee van den trouwdag gehad. Ze was 'n Ingelse. Als u 'n Engelsch boek voor me hebt: Engelsch lees ik graag.”

— „Gern!” zegge ze ien de Betoew, wor?”

— „Nee: ik schei er mee uit: ik praat geen Geldersch meer: 't maakt me maar van streek Toen de vrouw gestorven was,

ben ik 't stuur heelemaal kwijt geraakt. 't Ging in Amerika met me van den berg af. 'n Rijke Hollander heeft me in New York op de boot geholpen. En daar stond ik in Rotterdam. Zwerven langs de straat van jaar tot jaar. Ook 'n paar keer door de Betuwe. Maar nou ben ik hier tot rust gekomen."

— „Kiender hedde niet gehad?"

— „Laten we Hollandsch spreken, meneer. Door dat Betuwsch denk ik weer aan Zetten, aan Valburg en aan m'n moeder. Dat is niet goed voor me."

— „En ik wou hier zoo gern as twee Betoewse jonges zitte te praote! Die zwerver uut Amerika die ken ik niet. Mar Jan Sanders uut Zette die ken ik, en daor wou ik 's wat van heure, umdat ik Kee zoo goed gekend heb en zoveul van d'r gehouwe heb. Hedde gij nog wel 's wat van Kee gehurd?"

— „Ja. 'n Ouwe schoolkameraad uut Zette schreef me zoo nou en dan. Deze zomer kreeg ik 'n brief van z'n zoon en die schreef, dat z'n vaoder gestorven was, en Kee uut Valburg ook Ze zien allemaol dood En nou zit dat hupke botte nog hier, en geet nog mar niet kepot. Vluke zou ik wille, krek as vroeger, toen ik uutte Betoew vort gegaon bin, en jenever drinke, en de boel kepot slaon. 'n Kan jenever achter mekaor, en alles, alles vergete!" Hij vloekte.

— „Jan, Jan, nu ken ik je weer niet."

— „Dat weet ik wel, dat u me niet kent! En geen mensch hier!"

Hij sprong van de stoel overend. De lippe trilden 'm en 't schuim stond 'm opte mond.

— „Ik ga hier weer weg!" knarste de kjel tusse de tand deur. „Hier 't huis uit Nee, blijf maar van me af Laat me de deur uit Er is water genoeg in de stad Vort met 't beest! Vort met de schooier! Miserabele wereld! Laat me d'r uit! Ik ben m'n eigen baas!"

— „Daar gaan zitten!" kommandeerde meneer. Hij vatte 'm bij den êrrem en douwde 't ouwe kjelje opte stoel. Wat had de kjel z'n eigen overstuur gemakt! Hij zat maar mitte rooie zaddoek deur

't gezicht te vege, en trok elke keer aon de kraag van de jas.

— „Dat had je me voor twintig jaar niet hoeven te probeeren, meneer! Ik zou je gekregen hebben!”

— „Ik ben net zoo goed 'n Betuwsche jongen als jij: ik gebruik ook 's graag m'n handen voor 'n vechtpartij! Ik kan ou wel baos, menneke. Ik had je nog wel van Kee willen vertellen. Ik weet veel meer van haar dan jij. En ik heb ook veel langer van haar gehouden. Weet je wel, dat ik de laatste ben geweest, met wien ze gesproken heeft? En dat ik met 'n bedroefd hart bij haar graf gestaan heb? En zou je dat wel gedacht hebben, dat ze den laatsten middag van haar leven met mij zooveel over Jan Sanders heeft gepraat?”

Jan wier kalmer. Hy keek mitte ouwe oog mar naor meneer. De ooge wieren 'm vochtig. Hij zat maar mitte zaddoek tusse de vingers te friemele. Meneer zei 'n poske niks en keek 's 't venster uut.

— „Kiek nou, meneer,” begon Jan, „nou kan ik m'n eige wer nie mer baos. Dat hedde d'r nou van. Waorum hedde ok mit dat Betoews gepraot al die ouwe herinneringen opgehaold? Ik zou d'r van kunne schrouwen as 'n klein kiend.”

— „De goeie Jan komt weer boven. En die zou ik zoo graag 's heelemaal zien.”

— „De slechte Jan, zou ik zegge!”

— „Nee: de goeie! Die aan z'n moeder denkt. En aan Kee! Je moet me nog 's wat van je moeder vertellen.”

— „En as ik daar strak 's 'n mes getrokken had? 't Zou de eerste keer niet zijn!”

Meneer noom 'n meske uut te zak, waor ge mit alle geweld nog gin muus mee dood had kunne make. Dat hieldie Jan veur en zei:

— „Kom mar op, as ge durreft! Valburg bove! Zetten ien de geut!”

— „Flauwe kul!” zei Jan verechtelik en keek naor 't raam.

— „Krek zoo, menneke, flauwe kul. Mar van ou is 't ook flauwe kul, dache me niet eerlik wilt laote zien, hoe ge nou over oe eige dinkt, nou ge 'n ouwe kjel geworde bint. Ik ken die Betoewse jonges wel. Ze wille wel wat zegge, mar 't wil de keel niet uut. 't Is krek,

of t'r 'n ballek ien de keel zit. Daor wille de woorde niet overheer."

Toen keek Jan meneer onderzukend aon. En toe meneer dat zag, proetste 't t'r ien ins bij hum uut:

— „Ik heb 'n bodschap veur ou, van Kee. Heur leste bodschap. En dat is, dat ze ou deur mien vergeving vraogt veur alles, wat ze aon ou ongeluk gedaon het Eiges kan ze 't niet mer doen Mar ze lit ou deur mien zegge, dat ze ou al lang vergeve het want die kjel uutte kermistent was 't niet gewest. Mar gin mins is 't ooit te wete gekomme, zei ze me, want 't mes (ge wit wel: dat op te Nimweegse kermis gekocht was) dat mes het ze laoter, toen ze 't ien de dreuge zeeg gevonde het, daolik ien de kachel gesmete. Mar ze had ou alles vergeve, Jan, en 't geheim jaore lang ien heur hart gedrage, as 'n straf veur 't onrecht, dat ze ou aongedaon had."

Woude nou soms wete, wat Jan mit 't meesterke toen nog bepraot het, daor ien de kamer van 't Tehuus? Vraag t'r mar niet naor: ge zult 't van *mien* niet heure.

Nao 'n ketiereke dee meneer de deur veur Jan los en zei:

— Goed dan. De volgende Zondag kom ik wer 'n poske praote. Mar dan: schonne hand, den baord en 't haor geknipt, en ok geschore. Vraag den dirikteur mar um 'n Zondags pak."

Wat gavve die twee minse mekaore hartelik de hand.

Diejen eigeste Zondagmiddag gong de dirikteur van 't Tehuus nie wandele mitte vrouw. Hij bleef tuus. En elleke keer kwam de kjel 's ien de werkzaol kieke, waor de kjels zatte te lezen en te slaope. Jan zat mar ien 'n hoek veur zich heer opte grond te kieke.

Die week kwam de meestersjong (zuwwe mar zegge) duk bij den dirikteur vraoge, hoe 't gong mit Jan. Mar daor mërrekte Jan niks van.

Den andere Zondagmiddag um twee uur was Jan wat fijn aongetrokke: 'n halfhemdje veur, geschoren en geknipt, jong, zoo fijn. Ze hadden 'm erst wel lang motte zuke, en ze dochten ok vast, dattie eweg was, mar ze vonden 'm toch. Hij gong wandele mit 't meesterke, zou Kee gezeid hebbe. 't Gong heel zachjes, vuutje veur vuutje,

want Jan was zoo kort van ojem. 't Was hum zoo vrimd opte straot, zeidie.

— „'t Is mit Koninginnedag zeuve jaor geleje, dat ik de leste keer de poort uut gewest bin,” lachte 't ouwe kjelje.

Ze zatten al gauw op 'n bankske. En um drie uur ware ze wer tuus. Jan was muui van al 't loope en 't praote, zeidie.

Dat was de leste keer, dat Jan was gaon wandele.

Drie weke laoter kwamme ze hum mit 'n karreke van 't Ziekenhuus haole. 't Was ien 't Huus te stoffig veur Jan, zei den dokter, mit dat houtzage: daor mos Jan zoo van hoeste.

Toen hij deur de gang aongestapt kwam um naor 't Ziekekarreke te gaon, drêjde de kjel z'n eigen nog um naor 't meesterke en zei:

— „'n Ritje op gemeentekosten. Maar toch geen man met blinkende knopen er bij. Daar ben ik altijd nog bang voor geweest.”

— „Kom maar gauw terug, Jan, als je beter bent,” zei de dirikteur. Mar Jan zei, mit eene voet opte treeplank:

— „Jan komt niet terug. Nog 'n paar weken, dan krijgt Jan z'n laatste ritje. (Hij wees op z'n borst) 't Uurwerk is versleten: de rikketikketik staat gauw stil.”

Zoo erg was 't toch nog niet, als de dokter in 't Ziekenhuis zei tegen 't meesterke, die hem nogal 's kwam opzuke.

Wat koste ze zitte te klessjeniere, de mestersjong en Jan.

Zoo zeidie 's 'n keer:

— „Hedde nou nooit ien oe leven 's behoefte aon troost gehad, Jan? Ge het zo'n riek leve gehad, ge het zoveul beleefd. Hedde nou nooit troost noodig gehad? Ik mein, zooas minse dat mekaore niet kunne geve.”

— „O, ge meint de dominee en de kerk, wor? Daor heb ik nooit wat mee aon de pet gehad. Zwieg me d'r mar over.”

— „Dus gij het altoos zoo mar vortgeleefd als de vërrekes ien 't hok. Allinnig mit dit verschil, dat gij 'n klein bietje meer verstand had as zo'n vërreke, 'n heel klein bietje meer. Hedde daor as oud mins nou volkome vree bij?”

— „Och, vree? vraogde? Dat zit nog. Ik heb wel altoos 't goeie gewild. Mar 't wou niet. Altoos mit m'n eige ligge vechte. 't Liekt wel, of t'r hier van binne twee zitte, 'n goeie en 'n slechte. Mar de kwaoje wint 't zowat altoos.”

— „En nou het 't goeie 't mar heelemaal opgegeve?”

— „Nee, dat niet. Dat za'k niet zegge. Mar ge wordt t'r zoo muui van, van al dat ligge dinke en vechten mit oe eige.”

— „Ge het me toch wel 's gezeid, dache snachts duk ligt te dinke, as ge niet slaope kunt. En nou moste mien 's 'n plezier doen, en as ge nou wer zoo ligt en zoo muui wordt van 't dinke en vechte mit oe eige, dan motte 's zacht fluusterend zegge: Jezus. Drie keer achter mekaore. Jezus help me, ik bin zoo muui, ik kan m'n eige niet helpen Zulde 't doen? Dat is de leste wuns van Kee, dat 't zoo wied mit ou nog 'n keer komme zou. Zulde 't doen?”

— „Gij het nooit mit me over die dinge gesproken ien de leste weke, as ge bij me was en toch was al ou praote preeke veur me ik zal 't doen veur Kee en veur 't meesterke.”

Toen gong 't meesterke gauw eweg. Hij zou den anderen aovend werum komme.

Mar dat hoefde niet.

Den andere mërrege kwam den oppasser van 't Ziekenhuus 't meesterke vertelle:

— „De directeur van 't Ziekenhuis laat u zeggen, dat Jan Sanders van nacht om twee uur overleden is.”

— „Och man, dat spijt me.”

— „Had meneer betrekking op hem?”

— „Nee, heelemaal niet. Hij kwam uit dezelfde streek als ik, anders niet.”

— „'t Mot anders 'n goddeloos mens geweest zijn, meneer. De zuster vertelde me nog, dattie van nacht, toen hij haast niet meer praten kon, nog maar had liggen vloeken. Jezus, Jezus mot hij maar gezegd hebben. En zoo is hij de eeuwigheid ingegaan.”